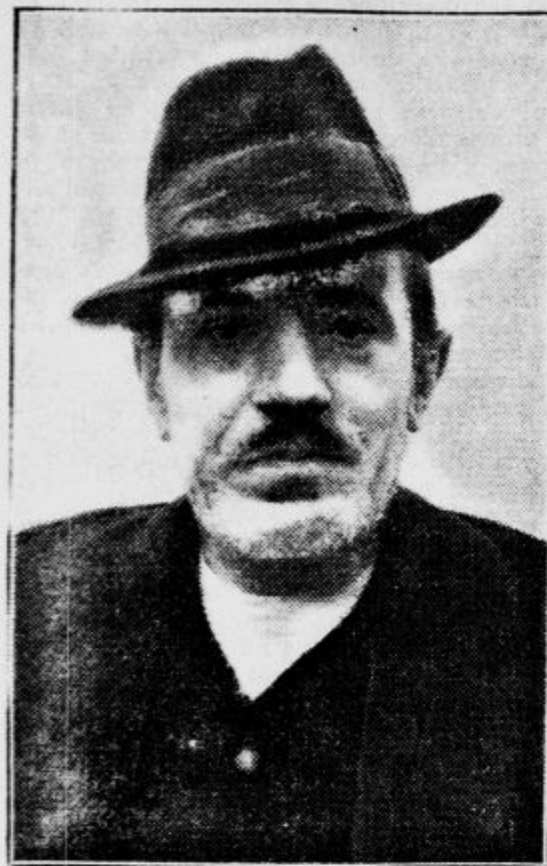

Mož, ki si ie naložil dosmrtno ječo

Bogati posestnik France Krajnar iz Laz pri Planini, ki je svoj čas vzbudil tolikšno senzacijo s svojim čudaštvom, je že 32 let zaprt v celici — samci svoje hiše

France Krajnar po zadnji fotografiji

njega nekaj besed: naj ga puste pri miru, on da že ve, kaj dela, in nima komu odgovarjati. Zaprl se je vase in trdovratno vztrajal v svojem samotarstvu. Noč in dan skozi dolga leta je tako odrezan od vsega sveta in še od svojih ljudi, čemur v svoji sobici in tako čemi še danes — po dvaintridesetih letih. Prostovoljni jetnik — jetnik samega sebe.

Oblast se zanima za stvar

Vsa ta reč je od dne do dne postajala zmerom bolj skrivnostna in zamotana. Celih dvajset let in še nekaj čez ga nihče ni videl in tudi ne slišal o njem. Domači so branili slehernemu dostop v njegovo puščajniško sobico, sami pa tudi niso ničesar izjavili. Ne da je živ, ne da je mrt. Čisto razumljivo torej, da so se širile v sosesčini razne čudne, sumljive govorice, kajti to vendar ni kar tako: posestnik-milijonar, najbogatejši kmet v vasi, človek iz njihove sreče — pa tako zagonetno, skrivnostno zaprt v svoji lastni hiši! Ne, tule ni nekaj prav, nekaj strašnega se dogaja ali pa se je celo že zgodilo. Morda je pa le še živ, a so mu kako zavdali, ga napojili s čarovniško pijačo, da se mu je zmedel um, da je ob svojo voljo in počno z njim, kar se jim zdi.

S trkšnik: in počobnimi pripovedkami se je begatila ljudska domišljija, dokler ni vse skupaj prišlo na uho občanov in leta 1924 se je pojavila na domačiji Krajnarjevih preiskovalna komisija z oročniki. Vtrli so v puščajniško sobo, da ugotovijo kako in kaj. Skoraj jih je vrglo nazaj čez prag, kajti čunnata je bila zatohla, kakor v najmračnejši podzemski ječi, ozka majhna okenca so jo kaj slabo razsvetljevala. In vendar je France Krajnar polnih dvaindvajset let do tskrat v tem zatohlem, temačnem prostoru preždel, preležal na postelji sam vase pogreznjen, za vse žive stvari tega sveta izgubljen, od samega sebe zavrnjen obsojenec. Našli so ga na postelji, obrnjeneja v steno in dolgo niso mogli ničesar spraviti iz njega. Polglasno

spodarstvo, toda zaman. Po letu 1928. ga spet, prav do danes nihče več ni videl in je doba njegovega samotarstva prekorčila že dvaintrideseto leto.

Dom Krajnarjevih je v Lazah največja hiša, ki ji je s slemena bereš, da je tod bogastvo doma. Zidana je v starinskem slogu z majhnimi okni, kajti Laze so močno stara vas. Kar vprašaj domačina in rad ti bo pokazal majhno, špranjil podobno okenca, ki je zaslonjeno s polknicami. da ne vidiš skozenj. Tule je pa Krajnar zaprt. Pred nekaj leti so ga preselili v pritličje, če se ne motim. Tak kako je kaj z njim? vprašaj radoznalo domačina, čokatega, trdnega moža v šestdesetih letih. Kaj ga je vendar pregnalo takole v samoto?

V gostilni se pridružijo še vsi sosedi in prično vsevprek s pripovedovanjem teh čudnih historij o samotarskem Francetu. »Ja, veste, vse sorte se govori. Meni se pa zdi, da bo držalo tisto o nesrečni ljubezni. Poznam Franceta od mladih nog in ne morem reči, da bi se mi zdel blazen. Tako bolj zase je bil res zmerom. Zaljubljen se je v bogato dekle iz vasi, ki se danes živi, neporočena z dvema sestrama na svojem posestvu. Tudi tam je velika bogatija in bi bilo imenitno, če bi se združila dva takšna grunta vkup. Ampak Francetova mati je bila čudaška, trmasta ženska, saj je že umrla, bog ji daj dobro. Branila je Francetu nevesto na vso moč, in to ga je tako zadelo, da se je zaprl v sobo in ni maral več za ta svet. Po materini smrti smo pričakovali, da se bo vendarle pojavil zunaj, ko je padla zadnja ovira. Pa se mu je od samote skozi leta najbrž v resnici že zmešalo in je ostal, kakor je bil. Danes je star že 61 let in ga nisem videl že petnajst let. Njegova sestra ne pusti nikogar k njemu. Zlasti se boji, da ga ne bi izvohal kdo od časopisov.«

Blaznež ali svetnik?

»Meni se pa že takrat, se reče, preden se je zaprl, ni zdel pri pravi pameti.« je

Pogled v njegovo izbo

je brundal predse nekaj nerazumljivega in se je zdel na vidu blazen človek. Ko je končno vendar izpregovoril, so bile njegove prve besede sicer urejene, toda tako skope, da niso izvedeli prav ničesar, kar bi razjasnilo njegovo brezumno samotarstvo. Izpraševali so ga marsikaj — dognali, da je čisto zapuščen od vsega. Saj niti ni vedel, da živi v svobodni državi, trdovratno je trdil, da je v Avstriji, da ji vlada še cesar Franc Jožef, da še živita prestolonaslednik Rudolf in Štefanija. Sicer pa ga ni očitno prav nič zanimalo življenje zunaj, najbrž bi se takoj spet zaprl vase in še kar naprej prenašal svojo puščajniško usodo. V sami srajci, neostrižen in bradat, zanemarjen je vzbujal grozo in prepadenost pri obiskovalcih. Skoraj povsem prazna, mračna sobica je prisotnim še povčelala grozoten vtis. Kar je vsem takoj padlo v oči, so bili trije leseni svetniški kipci, ki so edini krasičili sobico in pred katerim opraviča čudaški France baje pobožnosti vsak dan.

Po vasi se govori...

Poizkušali so ga pregovoriti, naj zapusti brezmišlno samoto in naj vodi go-

pripomni! drugi sosed. »Sicer je odslužil vojake v redu, pa je bil zmerom nekam čuden. Strašansko veliko je molil in hodil po cerkvah. Včasih, ko sem šel iz Planine čez polje, sem ga srečal in slišal, kako je sam s seboj govoril, delal križe in onegavil nekaj z rokami, kakor da bi blagoslavljal. To je pa res, da je bil zaljubljen. Ne verjamem pa, da se je zaprl, ker mu je mati branila poroko. Po mojem bo bolj držalo, da je versko blazen. Vendar mislijo nekateri, da je svetnik, da se včasih ponoči nenadoma razsvetli njegova soba in da se od tam vidi v sama nebesa. Ni še dolgo tega, kar je umrla stara ženica blizu Ivanjega sela, ki je pravila, da je Krajnar odrešenik naše doline. V njem se je vtelesil svetnik, ki zdaj molil in bo molil do stotega leta za odrešenje nas vseh. Kajti sicer bi bruhnila iz požiralnikov stranska povenosti ter zalila vso kotlino do vrha. Njegova žrtev in molitev pa kroti podzemsko, satanove sile. Takšne pravljice se širijo pri nas, no, zadnji čas so že precej utihle. Ljudje so se privadili na Franceta in napravili čezenj križ. Skoda je posestva, ki bo prišlo za njim v bog ve kakšne roke. Se zmerom je on gospodar,

Krajnarjeva domačija v Lazah — Križca označujeta okni njegove sobe

kakšna bogatija bi lahko bila, če bi sam gospodaril in še kaj priženil zraven.«

Čudna, čudna je vsa ta reč s Francetom, skoraj neverjetna, zlasti za naš čas. Življenje skriva v sebi res nenavadne, skriv-

nostne, nikoli rešljive stvari. Tragedija blazne samoopovedi Franceta Krajnarja bo za naše notrajske Laze še dolgo ostala velika, tajinstvena senzacija dneva.

L. K.

Liftboj pripoveduje...

Človek, ki ima 63.000 km vožnje in dober milijon gostov za sabo

Nebotičnik poznate vsi in nebotičnik pomeni za Ljubljano še zmerom zanimanja in občudovanja vredno posebnost, se pravi, predvsem za tujca. Tri dvigala teko noč in dan v višino pedesetih metrov navzgor in navzdol, tja do kavarne in ponoči do bara, še nadstropje višje. Približno 28 sekund traja takšna vožnja z dvigalom skozi deset nadstropij; torej opravi dvigalo ob velikem navaalu lahko tri vožnje v dveh minutah. Ker je zdaj na višku sezona statistik in letnih obračunov, pobaraš vozača dvignila ali drugače liftboja, g. Rudija Bužga, naj ti pove še kaj zanimivosti v besedah in številkah iz svojega poklica. Ljubeznivo in rade volje se odzove, kakor hitro najde nekaj prostih minut za pogovor. G. Bužga je najtarejši vozač, saj nepretrgoma službuje že sedem let. Povprečno opravi dnevno 250 voženj z dvigalom in njegov delovni čas traja sedem ur na dan. Če vzamemo zdaj višino pedeset metrov v obeh smereh, gor in dol, dobimo zanimive številke. Dnevno prevozi namreč okoli 25.000 metrov ali 25 kilometrov. Na mesec 750 kilometrov, na leto 9000 kilometrov. V sedmih letih je torej prevozil celih 63.000 kilometrov. Premer zemlje znaša 40.000 kilometrov, to se pravi, da je prevozil v vsej svoji službi tolikšno daljavo, da bi s to potjo lahko enkrat in še polkrat predrl zemeljsko oblo.

Veste, pripoveduje g. Bužga, moja služba ni kar tako preprosta in lahka. Poleg zmerom čuječe pažnje mora človek v našem poklicu hraniti zmerom sveže živce, biti prijuđen, ustrežljiv in ljubezniv z gosti, česar se v veliki meri ne moreš kar tako p. učiti, če ti ni že v naravi. Vedeti je treba marsikaj, poznati ljudi v njihovih navadah, že na pogled presoditi in uganiti njihove želje. Seveda, prerok in vsevedni nisi, in se ti na priliko tole zgodi: Vstopi v lift gost s petimi damami, z vsemi se prijateljsko tika. Prihodnji dan pa spet pride, sam, in me vpraša, ali ni morda njegova žena v kavarni. Zdjaj pa presodi, katera izmed tistih petih dam je bila njegova žena. O, koliko pisanih zgodb in delikantnih zgodbic slišijo moja ušesa in najdejo v mojem spominu za nekajaj zaprt grob. Lahko rečem, dosti tragedij, afer in skrivnostnih zadevic izveš med ljudmi v

tistih nekaj sekundah vožnje z dvigalom. Na tej večni poti navzgor in navzdol se seznaniš in spoznaš z neštetiimi ljudmi. Prav nič ne pretiravam, če trdim, da sem prevozil vsa ta leta daleč preko milijona gostov. Kar računajte: vsakokrat jih prepelje dvigalo povprečno štiri, pet, ni ga skoraj tujca, ki se ne bi pri obisku Ljubljane povzpel na nebotičnik, da ne govorim o domačinih. Ljubljana ni velika, skoraj vsakega Ljubljančana poznam vsaj na videz. Nesreče nisem v vseh sedmih letih doživel, saj so moderna dvigala posteno zavarovana proti nezgodam. Kvečjemu se včasih zgodi, da zastane in običajno dvigalo med vožnjo, kadar po vsem mestu kakšna reč prekine električni tok. Takrat sem pričakoval, da v velikih meri krajsajo človeško življenje. Po njegovem bi ljudi lahko razdelili v »desne« in »leve«. Leve imenuje tiste, ki se vzmernjajo že za vsak prazen nič, in pa tiste, ki imajo posebno naklonjenost do mržnje in zavisti. Taki ljudje so po navadi kratkega življenja, medtem ko ljudje blage narave, ki niso zmožni zlobne misli o sočloveku in ki se ne dajo za vsako malenkost spraviti iz ravnesvja, mnogo dalje živijo. Francoski biolog navaja za primer iz zgodovine, da ljudje, ki so sejali sovraštvo, maščevanje in uničevanje, v splošnem zelo zgodaj umirajo. Ljudje, ki se hitro razburijo in uježe ali ki nosijo v sebi zle nakane, s to kedestjo sami sebe zastrupljajo. Na ta način onemogočajo redno delo žlez, da izostanejo hormoni, ki so potrebni za ohranitev zdravega organizma.

Človek, ne jezi se

Neki ugleden francoski biolog pripoveduje v obširni znanstveno utemeljeni razpravi, da jeza, razburjenje in slaba volja tako škodljivo učinkujejo na človeški organizem, da v veliki meri krajsajo človeško življenje. Po njegovem bi ljudi lahko razdelili v »desne« in »leve«. Leve imenuje tiste, ki se vzmernjajo že za vsak prazen nič, in pa tiste, ki imajo posebno naklonjenost do mržnje in zavisti. Taki ljudje so po navadi kratkega življenja, medtem ko ljudje blage narave, ki niso zmožni zlobne misli o sočloveku in ki se ne dajo za vsako malenkost spraviti iz ravnesvja, mnogo dalje živijo. Francoski biolog navaja za primer iz zgodovine, da ljudje, ki so sejali sovraštvo, maščevanje in uničevanje, v splošnem zelo zgodaj umirajo. Ljudje, ki se hitro razburijo in uježe ali ki nosijo v sebi zle nakane, s to kedestjo sami sebe zastrupljajo. Na ta način onemogočajo redno delo žlez, da izostanejo hormoni, ki so potrebni za ohranitev zdravega organizma.

ASTRONOM

— Brat mi je pravil, da so v vsemirju zvezde, ki so tako daleč, da bi z najhitrejšim avtomobilom potreboval tisoč let do njih.

— Kako pa tvoj brat to ve?

— Kaj ne bi vedel, saj je šofer!

DRUZINA

Gospa (služkinji): »Ana, meni se zdi, da z našim gospodom nekaj ni v redu. Zadnje dni opažam, da lazi za našo stroje-pisko!«

Ana: »To pa že ne verjamem! To govornite samo zato, da bi bila jaz ljubosumna!«

NI DOBRO VIDEL

Janez se zbible v zgodnji jutrnji uri pijan domov, pa nanese nesreča, da se zaleje v neko žensko.

»Salamski pijanec! Krava nerodna Kozel natreskanil!« ga nahruli ženska. Presenečen začne Janez mežikati: »Jaj kaj sem že doma?«

Kdo je „Žena na Poljanah“

V 12. št. lanskega »Lovca« je priobčil g. S. L. apuh bajko o ženi na Poljanah, imenovani tudi »Torkarjeva babca«, ki jo imenuje »lovska pripovedka«. Z ozirom na vsebino pa bi o njenem lovskem značaju imel lahko marsikdo pomisleke: Grajska gospodična, ki je stala na skali pričakujoč divjaki, medtem ko je neka zver napadla v bližini slabotnega starca, ni dovolila ostalim lovcem, da bi mu priskočili na pomoč! Fišec skuša prikazati pripovedovano kot verjeten in resničen dogodek iz žalostne zgodovine slovenskih tlačanov, v resnici je pa zelo neverjeten in izmišljen. Zdradi svoje »trdosrčnosti« je okamenela (skala, takšna geološka traba kakor je n. pr. »Igla« pri Lučah). Že to kaže, da je snov ba na in nezgodovinska. P. ipomba pisca, da nastopajo hudobne grajske ženske v slovenskih pripovedkah kot kače tam kjer se v rodbinski traredji igral vlogo stupa, ni pravilna (gl. Kelemina »Bajke«, pa J. nka Črna »Gradovi in graščineci!), ker pomeni kača »umrlega duha« tudi v raz ali nah, ne samo v čitih bajkah.

Okamenitev nima z grajskimi trdosrčnostmi nič opraviti ampak je značilna ka. en, ki priše od dobrega boga lovca Peruna. Perun da okameneti n. pr. za krivo prisego, ker je tuil čuvar prisrge kot luin bog. Primer: okamenel i r i s v C. ovcu, okamenela dekla sv. Hillegarde Divji lovec, ki je trdosrčen in strelja v križ (prvotno v s. eta, prepovedano žival), tudi okamenil (Kelemina). Zato smatram, da je tudi ta lovska »okamenela« ker je trdosrčno streljala živali ki bi jih ne smela po Perunove lovskem zakonu. Perun je bil v bogovi nekaj sodnik, ki je kaznoval vsako

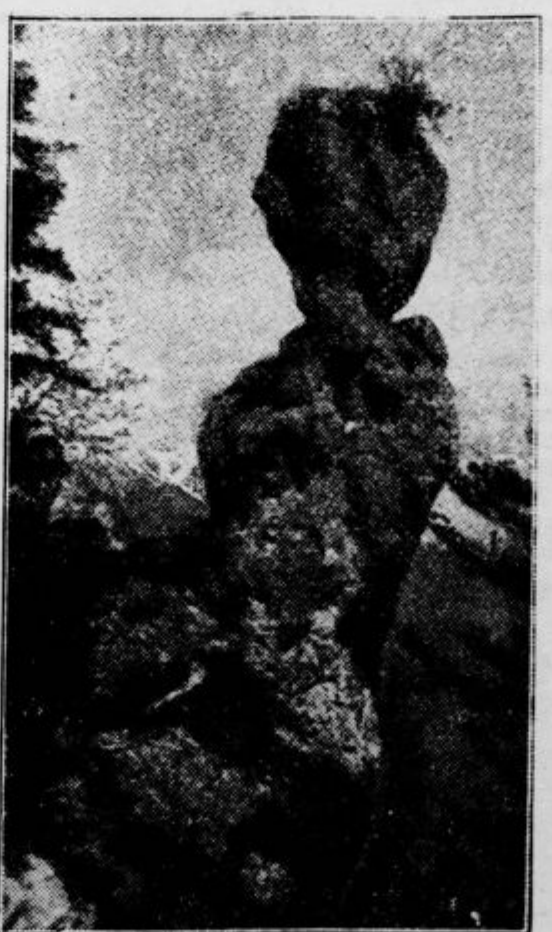
krivico! Tako je kaznoval tudi našo »babo na Poljanah« z okamenitvijo, ki je njegova najhujša, najstarejša in najbolj pristno mitološka kazen!

Če bi slovenska bajka kaznovala z okamenitvijo trdosrčnost grajske gospode, to bi imeli pri vsakem gradu tako povestico! Tak kamen, kakšna je »Baba na Poljanah«, se sicer najde še marsikje, a za bajko take skale tudi ni treba; dobra je vsaka skala!

V tej zvezi je zanimivo, da je v nekaterih lunarnih bajkah temna luna (divji lovec ali divja lovska) — kamen (Slecke, »Südgerm. Mythologie«)!

Bajko o »babi na Poljanah« je dal napisati najp. ej Mat. Samostal. v »Dunajskem zvonu« 1. 1879., kakor vidimo iz »Bajke« Kelemine (S. 398.), kjer je posneta pod št. 219. z naslovom »Baba nad Kočnec« v V. delu »Svet in njega ureditve«, torej kot nelovska snov. Kelemina torej verjame v zgodovinsko ozadje bajke? Mislim, da, ker bi sicer poljski mitološko jedro za kaznovano lovske. Če pa ta ženska ni mitološkega izvora in se je njena trdosrčnost pokazala slučajno na lovu ta bajka ni lovska in lovske ne more zanimati. O njer lovskem izvoru in njeni starosti pa sem uverjen že zato, ker gre za skalo, ki je kolikor toliko podobna »ženski« in ki je zaradi tega zanimala človeka od začetka. Take skale sodijo naravnost v kult prvotnega človeka in ta je bil lovec. Tako je to tajnostno bitje (divja, tu trdosrčna) lovska od bog ve kdaj! Drugo, kar je gotovo, je njena »smrte« — izprememba v skalo in tretje njen sločin »trdosrčnost«, boljje krutost na lovu.

Če je hotel pripovedovalec pokazati njeno brezsrčnost in brezčutnost, je imel iz

Žena na Poljanah

tlačanskega življenja več kot dovolj snovi, ne pa baš lov izbrati je moral lovske scenerije, ker je bila »baba nad Kočnec« v

bajki že gotovo kot lovska in kot hudobnica znana. No, in rešil je svojo nalogo, kakor je znal ali si izmislil, ker o lovskih bogovih ni vedel kaj več.

Če polzkusimo rekonstruirati to bajko, imamo na eni strani kaznujočega boga Peruna, ker je samo on ta, ki v naši mitološki okamenjuje in kaznuje krivice in je tudi dobri bog-lovec od začetka. Perun je torej okamenil trdosrčno lovske, kakor zasleduje njegov nasprotnik, divji lovec njegovo ženo (ali žene-Zalke) in jih pobija in žre. V značaju dobrega lovca pač tega pobijanja in žretja ni, ampak — okamenitve! Kakor je prvotno lovske božanstvo postalo »grof« Lambergar ali kratko ljubljanski »grof«, tako je okamenela boginja postala »grajska« gospodična. Pripovedka je naravnost vzorno neverjetna, torej izmišljena. Krutost grajskih ljudi se simbolično pretirava, kadar je govor o kakem namerem mučenju. Vsa krutost gospode je izvirala iz njenega egoizma: iztisniti iz živja čim več dobrin zase. Vse drugo je črtati iz zgodovine in vpisati v dobro — narodni poeziji. Če naša gospodična z uživanjem gleda, kako divja zver trga ranjenega, onemoglega starega moža, ki se ji ne more upirati, in svojemu slugi ne dovolj, da bi mu šel na pomoč, kaj je to drugače kakor — poezija!?

Pa še nekaj. Grajska gospodična je imela mesto na skali, ki, recimo, je boljše. Ali je sama čakala s slugom Ker to ni verjetno, so bili v bližini še drugi lovci na preži. Zakaj ti niso prihiteli na pomoč? Gospodična bi gotovo prva zagledala zver, ker je imea najboljšje mesto in vendar ni streljala, čeprav je divja zver kot plen lovska čast. Ni streljal ne sluga, ne stavec, ne kdo drug, čeprav je zver napadala. Bodisi kakorkoli, stvar je sumljiva dovolj posebno, če je bila »stareček gonjač in gospo-

dična ni imela nobenega grofovskega lovca v bližini, ki ne bi vedel za podle in perverzne slasti gospodične.

Trdosrčnost »gospodične« je bila druge vrste, ki pa tako ni zanimala kmetijskega pripovedovalca; to je bila trdosrčnost lovske nasproti divjaki, ubijanje zaradi ubijanja in strasti! In zato je bila tudi kaznovana, da je okamenela.

Omenil sem že, da je bog gromovnik tisti, ki kaznuje z okamenitvijo. Ta pa je — lovec, kakor sem dokazal o Perunu, Kresniku i. dr. »Lovski izvor dualizma«, Lovec 1939.) Hudobni gromovnik kot divji lovec zasleduje dobre boginje lovke in razreže in celo poje (istobitnost človeka boga z živaljo), ker mu pač branijo loviti, kakor bi on hotel. V pričujoči bajki, če sem jo prav razumel, pa imamo dokaz, da tudi dobri bog lovec, sovraznik divjega, zasleduje zle boginje lovke, ki lovijo tako kakor divji lovec »trdosrčno« in jih kaznuje z okamenitvijo.

Ta okamenela ubijalka, katere spomina bi danes več ne bilo, da ne stoji skala v prastarem lovišču, je imenovana tudi »Torkarjeva babca«. Ker ne morem vedeti, v kakšnem razmerju je ime kmeta Torkarja s skalo, tudi ne morem odločiti, ali smemo za razlago boginje na Poljanah pritegniti to ime, kar bi me zelo mikal, ker pomeni Torkar »ropotarja (prilimek Ropotar), grmečega«, kakor Torka, Torkija. Ta Torkar kot gromovnik bi bil moč zle lovke, torej zlo bitje, kakor je videti v v bajki o kresniku, ki je kot dobri »gromovnik« prevzel blisk, dočim je grom ostal zlemu, zares — gromovniku!

S tem, upam, sem pokazal, da je ta bajka zares lovska, samo od nelovske fantazije pokvarjena.

Ado Makarovič